Tečaj XVII. **NOVICE** List 44.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo **vsako sredo** po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 2. novembra 1859.

Korist bajarjev in gojzdov.

Spisal profesor dr. Škofka.

Vsem vstreči nihče ni v stanu, še sam Bog ne. Ošabna mladost ga mojstruje in bi rada svet po svoji glavi predelala, pa tudi sivi starček toži, da se je svet od njega dní vès spreobernil in se ž njim vred postaral. V moji mladosti je bilo vse drugač, vse boljše kakor je dan današnji. Gorkeje nam je sonce sijalo, bogateje letine smo imeli, sadja smo pridelovali na kupe, gojzdje so bili lepi in polni čverstih drevés, v ravninah so nas razveselovali bistri bajarji polni povodnih ptic in žlahnih rib. Bedak! — dobí starček za odgovor; tvoja tožba je tako stara kakor svet; ne verjemi, da bi se svet staral; svet je še vedno tisti, kakor je bil v tvoji mladosti, le tvoj čut in tvoja glava sta se postarale; tvoje serce je okamnelo in se nad krasno lepoto narave več tako ne veselí, kakor se je veselilo v mladih letih. Toda grajavec ima včasih vendar le prav. Bog je človeka prostega ustvaril; on zná grešiti, in greší le prevelikokrat. Zato je tudi graja dostikrat zares resnična, ker mi predostikrat spridimo in popačimo, kar je Stvarnik lepo ustvaril in so naši predstarši dobro napravili.

Kaj je, postavimo, iz naših bajarjev in gojzdov postalo? V starih časih, ko je bilo v naši domovini še malo ljudí, in po tem takem tudi zemlja ni bila veliko vredna, so grajšaki sèm ter tjè bajarje napravljali, da bi iz njih svetá več dobička imeli. Delali so jim sužni tlačani zastonj, in ribe v omenjenih bajarjih prirejene so se v obilnih samostanih in tudi drugod o zapovedanih postnih dnéh lahko spečale, ker je bilo ljudem za post več mar kot dan današnji. Tako velik je bil takrat dobiček iz bajarjev, da so jih posestniki povsod, kjer je bil le kraj za-nje pripraven, napravljali, da jih je bilo v nekteri deželi vse polno. Še zdaj ima v moji domovini skoraj vsak kmet svoj bajar, in ga prav veliko obrajta, akoravno mu dostikrat odtegne lep kos najboljšega svetá, na kterem bi bile lahko najgorše njive.

Veliki grajšaki so jeli pa že davnej vse drugač rajtati. Bajar je skoz in skoz pšenična njiva in donaša obilniše pridelke, ker od tačas, kar so jeli ljudem koze cepiti, je cena žita na precej višjo stopnjo poskočila. Lov na vodi se je zmanjšal in ob svojo ceno prišel od tačas, kar se je žlahnik v mesto preselil, in ribja cena, čeravno je še vedno visoka, vendar se nikakor ne splačuje, da bi se bajarji deržali in ribe v njih redile. In zato se tudi bajar za bajarjem opuša in verle setve vstajajo na njih mestih, in razveseljujejo in bogatijo vlastnika s svojimi pridelki. Potem takem bodo naši nasledniki bajarje komaj le še po besedi poznali. Al to bi bila velika nesreča! Vsi prehvaljeni dobički opušenih bajarjev so le na vides in so v korist le posamnim; škoda pa, iz njih napravljena, je neizrečena in zadene celo deželo. — Dostikrat je človek brezvoljno orodje božje, če začne po svoji lastni termi ravnati; in ravno tako je bilo tudi pri napravi bajarjev. Če je bil še tako velik dobiček, ki so ga posestniki iz bajarjev dobivali že nekdaj, dobiček za celo deželo je bil pa še večji.

Bajarji namreč so obvarovali, da se niso povodnji po deželi razlivale in škode kmetovavcom napravljale. Če je začel sneg kopneti, ali če je jelo hudo deževati, se je večji del vode zberal v brezštevilnih bajarjih, in kar je bajarji niso mogli v se jemati, je odtekalo v reke. Te so bile veliko pohlevniše, pa tudi delj časa za brodovje pripravne, ker bajarji prihranjeno vodo počasi odcejajo. Ker je bilo kupčiji v dobiček, da posestniki bajarjev niso naenkrat preveč rib na terg pošiljali, se samo po sebi razume, zakaj je bajar za bajarjem zginil.

Ob vsakem naglem odmoklem vremenu, kakor tudi ob vsakem hudem deževji se voda v potokih in rekah nagloma naraša in bližnje prebivavce, ki so, se zanašaje na poprejšne okoljšine, blizo njih se naselili, v eni noči ob vse pripravi in dostikrat na beraško palico déne, pa so vendar le pri vsi nesreči še veseli, da si le z veliko silo svoje lastno življenje otmejo. In ko se je ena povodinj nekoliko odtekla, ji je kmali druga za petami bila. Da se vode ravno tako odtečejo, kakor pritečejo, nam ni treba v misel jemati; ravno tako se tudi reka, od ktere se marsiktera družina živí, dostikrat tako vsuší, da se lahko prekorači. Ta prikazek se sicer tudi drugim vzrokom pripisuje; vendar ti niso tako imenitni.

Res je, da so bile tù in tam močirja, v kterih se je veliko vode zbiralo. Te močirja na suho djati, je res delo velike koristi, posebno če so se njih globočeji jarki pustili. Osle bi lahko kazali onemu, kdor misli, da drenaža povodnje napravlja; saj je vendar dosti očitno, da suha zemlja deževnico hitro poserka in jo odceja v razne reke. Škodljivše je bilo, da so se gojzdje po hribih posekali; sneg, kakor hitro gorko sonce posije, se tajati začne in voda po hribu odcejati tako, da dostikrat najboljšo zemljo z njega poplavi, s ktero potoke, vodne rove in ravno polje zasuje. Ondi pa, kjer je svet z drevjem zarašen, se sneg tako naglo ne stopí in tudi dež ne prizadene take škode, ker na rastlinstvu in perji dovelj mokrote zastaja, ktero rodovitna zemlja sčasoma popije, potem pa zopet izhlapí.

Akoravno so bajarji in gojzdje na vides še tako različni, opravljajo vendar svoje opravila v en cilj in konec. Z eno besedo: gojzdje in bajarji pripomorejo, da podnebje volnejše postane. Da je gojzd pozimi gorkeji, poleti pa hladneji, kakor prosto polje, vé vsak otrok. To velja pa še bolj od vode. Res je, da se voda težko razgreje, derží pa tudi veliko gorkote in dolgo časa. Za 4 funte ledú raztopiti se potrebuje 3 funte vrele vode, in raztopljena voda je vendar le merzla kot led. Ravno toliko gorkote pa morajo omenjeni 4 funti vode zgubiti, da voda zopet zamerzne. Vsak bajar oddá tudi, če je voda že merzla kot led, preden popolnoma zamerzne, toliko gorkote od sebe, kolikor bi je bilo potreba, da bi se je tri četertine tako sogrelo, da bi jela vreti. Lahko se tedaj razume, da je vsaka večja voda pozimi res prava peč, blizo ktere mraz še le takrat najhuji pritisne, kadar je voda do tal zamerznila, kar se pa pri večjih vodah le malokdaj primeri. V zraku večkrat tiči zmerznejo o tem ko ribice vesele v vodi merlizgajo.

Če hočeš, da se ti 1 funt navadne merzle vode izhlapí, ji moraš dati toliko gorkote, kolikor bi je bilo treba, da bi

blizo 6 funtov vode vreti začelo. Po tem takem lahko zapopademo, koliko toplote bajar poleti svoji okolici odvzame, kako jo tedaj tudi o vročem poletji hladí. To spričujejo neoveržljivo vsake natoroznanske bukve; podnebje okoljščine mnogih dežel jih pa praktično poterdujejo. Angležka dežela, na primer, leží bolj proti severju kakor mi, je pa z morjem obdana, in za tega voljo ima tako pohlevno podnebje, da ondi kmetovavci sred zime orati morejo; bodeča palma, ktera pri nas vsako zimo pozebe, je na Angležkem navadno germovje. Nasproti je pa ondi poletje le srednje gorko; vinska terta spešno zelení in raste, toda grojzdje nikdar ne dozorí. Vse dežele, kjer je veliko vodá, imajo sploh mehko zimo pa merzlo poletje; v suhih deželah je ravno narobe.

Brez vode nič ne raste. Kjer ni vodá, se morajo kmetovavci le samo na vreme zanašati. Če ene tedne ni dežja, je zemlja suha kakor pepél, in vse, kar nima prav dolgih korenik, kakor nemška in turška detelja, se posuší. Če so pa blizo vode, je zrak vedno nekoliko vlažen in zemlja se le počasi posuší; v takih krajih tudi bolj pogostoma dežuje, in če bi tudi poredkoma deževalo, so pa noči prav rosne. Ondi, kjer so nočí vlažne, da meglo napravljajo, se ni slane bati. (Dal. sl.)

Kogri (Cogrü) — nova znajdba

za motno vino, olje in druge kalne rečí.

Če je vino, ol, olje, kava, jesih ali kakoršno koli blago kalno ali môtno, se ne ceni tako, kakor če je čisto in bistro; naj je stvar sicer še tako dobra, to ji je vendar napaka, ako ni čista kakor bi imela biti. Naše vina so rade môtne, in znano je, da avstrijanske vina sploh so v buteljah malokdaj brez gošave na dnu, kar se pa pri francozkih in rajnskih vinih nikoli ne nahaja. Od kod to izvira, ni namen naš, tukaj preiskovati; ker pa je tako, hočemo le novo čistílo našim bravcom razglasiti, ktero presega dozdaj znane čiščence in za ktero je iznajdenik v Ljubljani nedavnej cesarski privilegij dobil. Ta čiščenec (Klärungsmittel) se imenuje Kogri (Cogrü). Verjetni možje, ki so to čistílo sami skusili, nas zagotovljajo, da ni baharija, ako se reče, da so poprej motne vina čiste kot ribje oko, in da olje, očiščeno s tem čiščencom, je tako bistro, da skoz polno steklenico olja lahko pismo bereš. Kaj ne, da je to kaj? Kdor vé, kako sila težko je olje čistiti, se bo čudil nad Kogri-om, ki je morebiti edino čistílo za olje.

In pri vsem tem ne zgubí ne vino, ne olje, ne ol, ne kava, ne mervice svoje prejšne dobrote. Razun tega je to čistílo dober kup, in vsak ga lahko rabi. Vizji mehur (Hausenblase) je znano dobro čistílo, pa je dolgočasno, — tudi sol čisti, tudi jajca čistijo, — pa sol in jajca naj ostanejo kuharcam.

Kako se ta čiščenec rabi, razlaga njemu pridjani poduk; koliko ga je za to ali uno robo treba, bo menda vsak lahko zadel; mi mu tega tù na drobno povedati ne moremo, ker še Kogria nismo skusili, ampak ga le hvalimo na besedo verjetnih mož. Vidili pa smo ga, in našim bravcom le toliko povedati moremo, da je na drobno zrezani mrenci vizjega mehurja nekoliko podobna, zlo rahla in čedna stvar.

Dobiva se v manjših in večjih zvezkih po 10 in 50 novih krajc. v Ljubljani v gosp. Klebelnovi in Bednarcovi štacuni.

Svila.

(Konec.)

Toda ravno zdaj, ko bi vsak mislil, da gosenca že dolgega žrenja trudna počiva, da spi ali je že celó mertva, se pod terdo lupino puže — tako se namreč gosenca v tem stanu imenuje — čudne rečí ž njo godé. V štirnajstih dneh lep metulj iz kokona prileze, v kterega se je bila gosenca zapredla. Na glavi se mu bliskate dve veliki očesi, dve kocasti tipavnici od njega visite, v mehko kožuhovino ima život oblečen; štiri perutnice ima za letanje in šest nog za tekanje in sejo. Vse to kaže, da je namenjen, se v gorkem zraku v čisti božji sapi razveseljevati! Kako pa je prišel iz meha — iz ječe, v kteri je bil zapert? Njegove noge so preslabe, da bi stoterikrat prepleteno nit ž njimi pretergal; zób kar nima, in jezíček, ki ga ima, ni za drugo rabo, kakor zato, da med iz cvetlic serka. Gotovo bi bil moral v ječi, ktero si je sam napravil, poginiti, ako bi mu Bog ne bil drugač pomagal. Iz svilnatega soka je gosenca meh napredla; ostala ji je pa še druga mokrota, ktero je dozdaj metulj v sebi ohranil. Kadar se je bil zgodil, je mokroto od sebe spustil in ona je pregrizla prejo in je jetniku vrata odperla, skoz ktero je ročno izferčal.

Le malo svilnim metuljem, ktere pri nas po hišah redimo, se to veselje pušča, ker luknja, skoz ktero metulj iz tamne ječe zbeži, prejo razterga in jo pokvari, da ni za rabo. Metulji, ki izferčé, se kmalo sparijo, in babice položijo po tri do pet sto jajčic na vejice murbnih dreves, ali kjer se po hišah redé, na platno ali papir, in iz teh jajčic se spet gosenčice izvalé. Druge puže pa z vročino umoré; tankega konca poišejo, in več nitek vkup v močno nit spredejo in v štrene zvijó, ktere barvajo, ter drage svilnate oblačila, lepe rute in pisane trake iz njih delajo.

Tako se je napravila svila iz gosenčnega svilnatega soka, ta sok iz murbnega perja, to pa iz zemlje, zraka in vode — toraj je draga svila postala iz zemlje, zraka in vode s pomočjo dveh zernic murbnega semena in metuljevega jajčka.

Svilni metulj ni tako lep, kot so drugi metulji. Po životu je sivkastorujav z malo bolj tamnim pasom, le njegove perutnice so malo pisane. Nihče bi metulju ne verjel, da kot gosenca tako lepe drage niti prede. Dasiravno pa je tako maloviden, vendar ljudje nobenega plemena metuljev tako ne čisljajo, kakor svilne metulje; njim zidajo hiše in sobe, njim drevésa sadé, celó življenje so nekdaj zavolj njih v nevarnost postavljali, kar nam zgodovina starih časov pripoveduje.

Svila je bila nekdaj tako draga, da celó neki rimski cesar, ki je bil gotovo najimenitniši mož v celem cesarstvu, cesarici ni bil v stanu svilnatega oblačila napraviti, kakor koli nadležno ga je za-nj prosila. Vzrok tega pa je bil, ker so svilo samo v silno daljni deželi Kini pridelovali, in je drugod ni bilo dobiti. Pri nas še zdaj svilne gosence in metulji pod milim nebom ne živé, temuč jih moremo le v gorkih hišah rediti. Ravno tako tudi murb ni bilo pri nas, in so iz druzih krajev k nam prinešene bile. Kitajci pa so imeli svilnih gosenc in murb na kupe, in ker je v njih deželi vedno gorko, jim ni bilo treba hiš za-nje delati in so le poleti in pozimi kokone z murb nabirali in svilo iz njih delali. Prodajali so jo, kakor je bilo že rečeno, silno drago, in da bi jim noben drug narod dobička ne kratil, je neki cesar zapovedal, da se mora vsak, kdorkoli iz dežele gré, natanko preiskati, ali ne nese morde svilnih metuljev, puž, gosenc ali jajčic sabo, in da se ima vsak, pri kterem bi se kaj tacega najdlo, precej umoriti. Tako se dolgo ni nikomur posrečilo, svilnih červičev iz Kitajskega unesti. Poslednjič sta si dva duhovna, ki sta bila na Kitajsko sveto vero oznanovat prišla, in sta po deželi sèm ter tjè hodé dobro spazila, kako se mora s svilnimi červiči ravnati in svila pridelovati, serce storila, ter sta svoje palice zvotlila, in votline z jajčici svilnih gosenc napolnila. Ko sta šla iz dežele, so ju natanko vsa preiskali, na palice pa se ni nihče zmislil, ker ste bile od zunej poštene viditi. Tako so svilni červiči tudi v naše kraje prišli, in zdaj se že tudi pri nas obilno svile prideluje. Zato je pa tudi tako po ceni postala, da ima že skoraj vsak bodi si gospod ali kmet kaj svilnatega na sebi, in tako lahko z lastnimi očmi gleda, kako lepe rečí je Bog iz vode, zraka in zemlje napravljati v stanu. „Slov. Kol.“

Starinske reči.

O Taran-balti-sekiri.

V letošnjih „Novicah“ čislo 1 itd. sem priobčil večji članek o tej gromski sekiri — važnem ostanku iz paganskih časov Slovencov. Dosedaj so mi znane bile le kamnate, ktere sem vidil v zbirki rajnega gospoda duhovnika Franca Verbnjaka.*) Letos, ko sem obiskal svojega nekdanjega učenca in učenega domoljuba gospod klerika admontskega samostana Henrika Reška v njegovem rojstnem kraji v Žitalah (Schiltern) blizo Rogatca, mi poklonijo njegov poštenja vredni oče na peden dolgo medeno (bronasto) tarabavto, kakor so jo imenovali, ktero so izkopali v žitalski gomili. Okoli Žital je več takošnih ajdovskih gomil, in ljudje pripovedujejo, da je v kraji imenovanem Pakon kraj ceste iz Rogatca v Ptuj stalo staro mesto. Na omenjeni gromski sekiri je viditi žlahna rija (cerugo nobilis), terden dokaz za njeno starinsko veljavo. Gospod žitalski farmešter Tratnik imajo tudi starinske medene reči v ti okolici izkopane, kakor rinke itd.

Da bi kdo naših domačih ljudí več takošnih gomil prekopati dal; al vse memo njih potuje „surde et mute!“

Davorin Terstenjak.

O starinskem v Kropi na Kranjskem najdenem denaru.

Gospod Fr. Pohorski je v 31. listu letošnjih „Novic“ str. 240—241 omenil denara v Kropi najdenega. Streglo mu je izvestje v „Mittheilungen des hist. Vereins für Krain December 1858“, str. 99 Nr. 397. Gospod Fr. Pohorski imenuje „Adnamat“, ker tako ga tudi imenujejo v „Mittheilungen“. Akoravno sem z razlago gospod Pohorskega prav zadovoljen, in se z mojo v vsem ujema, mu vendar moram popraviti njegovo mnenje, in mu naznaniti, da se denar ne veli Adnamat, temuč: Adna. Vse Adnamate, ktere sem jez imel priložnost viditi, so sreberne, velike kakor stari kupreni denar po 2 krajcara, in na eni strani imajo „caput diadematum“, na drugi „equitem citato cursu“, kakor numismatiki je popisujejo. Pod konjnikom stoji ali celo izpisano: ADNAMAT, kakor na tistih eksemplarih, ktere je pred dvema letoma mi pokazal dohtar Volpi, in ktere so na tako imenovanem „Windischberg“ blizo Labote (Lavamünd) izkopali, ali pa imajo okrajšani napis: ADNAM., kakor mi je povedal gosp. dr. J. Wartinger.

Kropski denar, kterega sta mi letos mesca avgusta, ko sem v Ljubljani bil, gg. Dimic in Jelovšek prijazno pokazala, ni srebern, temoč kupren, in glava osebe v denar vrezane nima diadema, ampak je pokrita s cifrasto kapo (verbrämter Mütze) in napis je: ADNA.

Ker je ta denar tudi manji, kakor ADNAMAT, tedaj ADNA značuje naravnost to, kar As, ἄς = adna, edna. Poznamovanje MAT se je moglo toraj rabljati za določno sumo; najbolje se pristaja nemško poznamovanje Mark.

Gospod Pohorski jo je dobro ugodil, ko je z imenom MAT primerjal staroserbsko мѣтъ (m't'), in prijemši mojo koreniko mat scindere, je rekel: da MAT to pomenja, kar staroruske imena denarov: Rezan' in Rubel'.

Da je ta korenika obče blago indogermanskih jezikov, sem že v „Novicah“ leta 1858 str. 370 do drobnega dokazal, in sicer sansk. (vedsk. narečje) meth, mith, caedere, schlagen, gotsk. maitan, caedere, keltski: matar, metar, concidere, secare, v irščini: meithle, messor, Schnitter, škandinavski: maitar, concidere, secare, latinski: meto, abhauen, staro-visokonemški: meizzan = maitsan, scindere, slov. matiti, metiti = posekati, matika, die Haue, metun, Holzhauer, češki: meit', mit', silva caedua itd.

Zato poznamovanja MAT za denar ne nahajamo samo pri norenskih Slovanih, temoč tudi pri drugih serodnih indo-evropejskih narodih, na primer: MET, MEIT „eine kleine holländische kupferne Scheidemünze, welche zwei leichte Pfennige gilt“, MATIER, MATTIER, „eine in Niedersachsen übliche Münze, welche vier Pfennige oder einen Kreuzer gilt“, MAT, „eine spanische Silbermünze“ (glej Onomatologia numismatica, Nürnberg 1791, pag. 45, 59, 85).

Rekel sem že, da se ime ADNAMAT v družbi imen slovenskih: Jantumar, Jentumar = Jetmar, Resimar, Teta, Buto itd. tudi najde na norenskih kamnih. Ker sedaj imamo denar ADNA = As, ἄς, in pa ADNAMAT = adna, edna mat, Eine Mat, tedaj vendar nihče več ne bode dvomil, da je to slovensk denar, in da so stari Norenci bili — Slovenci. Rad bi čul, kako si bodo pomagali nasprotniki moji — Keltomani, — kteri z enim edinim denarom hočejo podreti vse moje terdenja.

Davorin Terstenjak.

*) Kam so prišle drage zbirke gospod Verbnjakove? Kdo je dobil njihov bogat herbari s slovenskimi poznamovanji rastlin? Kdo njihovo lepo mineralogično zbirko? Kdo njihove drage starinske reči? Kdo zbirko njihovih pesem, med kterimi je tudi takošnih najti, ktere imajo estetično vrednost? — Domoljubi se v svojem življenji iz vseh moči trudijo in darujejo vse svoje premoženje za poslavljenje drage domovine; po njihovi smerti pa se še pušča vse v nemar. Žalostna majka Slava! Jeli ni domačega človeka na svetu, kteri bi za domače zavode rešil velecenjeno Verbnjakovo zapuščino?

Pisatelj.

Glasi o cesarskem ukazu,

ki določuje učbeni jezik v različnih deželah našega cesarstva.

VII.

„Novice“ so s serčnim veseljem pozdravile cesarski ukaz od 20. julija l. l., in kdo bi ga ne bil, komur je za srečno Avstrijo mar! Če krí ni voda, tudi narod in jezik njegov nista smet. Ni treba, da bi v velikem poslopji družina družino žalila; vsi prebivavci lahko mirno živé v bratovski zvezi, ako se dá vsakemu, kar je njegovo. To pravíco je tudi nam Slovencom dal cesarski ukaz od 20. julija, — pa komaj so svoje veselje razodeli nad besedo cesarjevo ali kakor Nemec pravi: „noch sind sie nicht zum Worte gekommen“, so že začeli nekteri dunajski in teržaški časniki kričati: „to je nič, to ne gré“. Al to še ni dosti! Komaj so rodoljubi začeli — brez vsega žaljenja druzih jezikov — po domačih skušnjah poterjevati dobroto in potrebo cesarjevega ukaza, so nasprotniki tega važnega ukaza začeli svetu lagati, rekoč: „es scheint, als ob von gewisser Seite der alte Nationalitätenstreit wieder angefacht werden soll; allein ich darf versichern, die vernünftigen Krainer verlangen nicht darnach“. Tako se piše nekemu dunajskemu časniku iz Ljubljane!

Pravico imamo tedaj vprašati: kje je tista „gewisse Seite“, o kteri dunajski časnik govorí? Naš narod je slovenski narod in bo vesel, kadar bo iz kancelij dobival pisma v tistem jeziku, v kterem se mu povsod tudi božja beseda oznanuje. Med prostimi Slovenci tedaj nobenega národnega prepira ni. Med drugimi, ki pišejo po naših domačih časnikih, ga — saj kar je nam znano — tudi ni bilo; „Novice“ so o cesarskem ukazu od 20. julija že veliko pisale; naj nam kdo, če more, pokaže le eno verstico, ki kaj nepravičnega terja, ali ktera kak drug neslovenski narod ali jezik žali! Natisnite, lažnjivi korespondenti, kar „Novice“ pišejo, in svet bo sam sodil, kje je tista „gewisse Seite“! Nihče drug ni, kot vi sami ste, kterim je cesarski ukaz tern v pêti. Povejte nam vendar: zakaj ste tako hudobni, — kako da vas ni sram, da se tako lažete? Če vam cesarski ukaz ni prav, napadite tega! Če se vam pa hlače tresejo to storiti, pustite nas pri miru! Nikar ne delajte pred svetom zmešnjav, kterih pri nas ni!

*

„Die vernünftigen Krainer verlangen durchaus nicht nach einem Nationalitätenstreite“, — to je gotovo, ljubeznjiv korespondent! zakaj „die vernünftigen Krainer wünschen“, da se v gimnazijskih šolah spolne cesarski ukaz. Al kakor se nam zdí, ljubljanski korespondent ne imenuje tistih, ki to želijo, „vernünftig“, ampak tiste, ki se cesarskemu ukazu zoperstavljajo. Po tem takem je tista „gewisse Seite“ in pa „vernünftige Krainer“ edina stranka.

Resnično besedo je govoril o tej zadevi v graškem nemškem časniku „Telegraf“ dopisnik △ iz Marburga; prav naravno je pokazal, da „Nationalitätenstreit“ je edino le med inšpektorji in vodji slovenskih gimnazij in pa med cesarskim ukazom iskati — in nikjer drugod. Zato res željno čakamo, da bi bilo tega razpora kmali konec, in da bi se kmali resne priprave začele za izpeljavo cesarskega ukaza. „Ta ukaz — pravi „Telegraf“ — je cesarjeva beseda in cesarjeva beseda je Slovencu vseskozi sveta; po tej besedi pa imajo Slovenci popolnoma pravíco terjati, da slovenski jezik na njih gimnazijah postavno veljavo zadobí. Ta cesarski ukaz je za nenemške narode našega cesarstva avstrijanski „hathumajum“, kterega so vsi radostni sprejeli. Ali se mu bo godilo kakor turškemu? Nadjamo se, da nikdar ne“.

Rekli smo že, da prenapetega nihče ne terja, — rekli smo, da zapopademo, zakaj se berž ni izpeljal cesarski ukaz; al resne priprave se morajo že zdaj začeti, da se bo v kratkem spolnila cesarjeva beseda, ktere skerben varh mora biti vsak, komur je mar za blagor domovine in deržave.

Ni nam znano, da bi kdo domačih kaj druzega zahteval. Ki je tedaj „Nationalitätenstreit?“ Svesti smo si, da v Avstrii nismo še tako deleč zašli, da bi tistega, ki se veselí pravične postave in njeno spolnitev brez ovinkov terja, pitali z besedo „prepiravca“!

Iz častitljive roke smo prejeli te dni sledeči dopis:

„Gosp. Terdinov spis je ves prav iz našega serca vzet; vse kar je rekel, smo sami skusili. 10. t. m. sem bil na Gorenskem, pozneje na Dolenskem; povsod smo se pomenkovali od gospod Terdinovega spisa v „Novicah“; vsakdo je terdil, da je od konca do kraja gola resnica, resnica — k nesreči naši! Martrali so nas moliti po nemško, latinsko in greško — in — in še hebrejsko v 10. šoli, in ko smo izučeni gospodje na deželo prišli, smo mogli malega katekizma iskati in se učiti; iskati kar nam je — čudna, čudna šola vzela. Bog daj, da bi pravica zmagala!“

Drobtinica.

Narodska pripovedka o Dravi, Savi in Soči.

Drava, Sava in Soča so sestre. Nekdaj so se med saboj menile, ktera bo prihodnji dan perva v morje pritekla. Zvečer Sava in Soča zaspite, Drava pa se le potuhne in kmali začne tiho teči naprej. Prebudivša se v jutro Sava zapazi, da Drava se že valí proti morju, toraj se jezna urnega teka tudi ona proti morju spustí. Ko se pa poslednjič tudi Soča prebudí in se od obedveh sestrá prekanjena vidi, predere na nasprotni strani s silovito močjo gore, se serdito skozi skalnate soteske zažene in perva v morje dospè.

Ta pripovedka, akoravno basen, opisuje vendar značaj vseh treh poglavitnih slovenskih rek prav dobro. Drava se valí tiho in potuhnjeno, bistra Sava dere; obedve napajate černo morje. Soča nasprotno bobní urno skozi oske skalnate struge goriških gorá v morje jadransko. J. Levičnik.

Kratkočasno berílo.

Če si ti hudič, jez sem pa tudi.

Narodna pravlica.

Bila je revna vdova, posestnica majhne lastnine. Imela je mladega sinčka in še mlajšo hčerko. Skerb za vsakdanje potrebe jo je mučila, al še več jo je nadlegoval bogat mlinar, kteremu je bila tristo goldinarjev dolžna. Ni mu bilo toliko mar za dnarje, le lastnino njeno je hotel imeti, naj veljá kar rado; al vdova mu je ni hotla po nobeni ceni prodati. Vse je poskusil, nič ni pomagalo; vdova je ostala stanovitna kot skala; prosila je milega Boga noč in dan, naj jo reši iz velike zadrege.

Neko noč se ji sanja, da je njeni sinček s kladvom po zidu mahal, in da so se dnarji iz zida usuli. Premišljevala je svoje sanje do zora, in sklenila je poskusiti; morebit, je djala sama sebi, mi mili Bog dá kak zaklad najti. Zgodaj zbudi sinčka, ga prekriža, mu dá kladvo v roke, ter mu veleva po zidu udariti. Sinček stori; al zaklad se ne prikaže. Skusi še enkrat na drugem mestu, mu reče mati. Sinček udari enkrat — dvakrat — trikrat — in dnarji se usujejo iz lonca, kteri je bil uzidan. Veselo prešteje vdova dnarje; bilo jih je polovica več, kakor je bila dolžna. Hvaležnega serca do milega Boga nese bogatemu mlinarju dnarje. Mlinar se spervega čudi, kako je vdova dnarje dobila, ji noče ničesa verjeti, jo začne za tatico zmerjati, rotiti in hudičevati, ter jo požene iz hiše z dnarji rekoč: to zemljišče hočem, in ga bodem dobil, ako bi ravno škrat iz pekla prišel. Udova toži Bogu svojo revšino. Jok in upitje vdovino predere oblake.

Kaj si pa mlinar izmisli? Zvita buča zakolje bika, in ko se zmrači, ogerne bikovo kožo z rogovi, gré v vdovino hišo in rujove, da je strah; treska z vratami in se vede hujši ko peklenska pošast. To terpi celi dolgi teden vsako noč. Že misli vdova hišo zapustiti in se drugam preseliti, kar pride nekega večera neznan popotnik in jo prosi za prenočišče. Udova ga obderži in mu postelje za pečjo. Tisto noč se mlinar še strašneje našemi, prav kakor hudič. S sajami si namaže obličje in roke; med zobe dene žereč ogelj in se tako poda v vdovino hišo. Tù začne rijoveti, treskati z vratami in razsajati, da je strah; zadnjič prikobaca v izbo, kjer je popotnik ležal in se iz celega gerla zadere rekoč: Jez sem hudič! „Če si ti hudič, jez sem pa tudi“ ga pozdravi popotnik, kteri se v strašno peklensko pošast spremení, in tira skoz vrata mlinarja pred seboj.

Nobeden ni več vidil mlinarja, ne slišal od njega, zakaj za hudiča je pekel ne pa zemlja.

Trije bratje.

Narodna pravlica.

Zaspali v Gospodu so oče André Burkljež. Trije sinovi, Martin, Juri in Anza so žalovali za dragim očetom, pa se tudi kavsali in lasali za lepo dedšino, ktero so jim oče zapustili.

Juri: Da vama povem, jez hočem petelina; ta lepa žival z rudečim grebenom mi najbolj dopade.

Martin: Jez sem pervorojen; moj bo petelin; ti imej mačka, saj je tudi krasna žival, Anza pa koso; on tak nič ne veljá; ta drobni ferkolin še černega nohta ni vreden. Anza za uho primaže Martina, rekoč: Ti smerkovec, ti žaba! čeravno sem droben, pa sem čverst korenjak; se vaji obedveh ne bojim; moj bo petelin. Srečno! pred smertjo me ne bota vidila več.

Anza popade petelina in gré. Juri zgrabi za ušesa mačka, Martinu pa ostane kosa.

Juri: Bog vé, kam jo je Anza zavil; gotovo za srečo maha; ta prismuknjenec še utegne kak velik gospod biti; nima žaganja v glavi, pa s petelinom že sreče ne bo, ker je naji tak olesičil. Martin! pokopaj očeta; jez grem tudi po svetu, morebit mačka dobro spečam. Srečno!

Martin: Oče so še le danes umerli; jih še ne smem pokopati. Berž pa ko koso na kosiše denem, se bom tudi jez na pot podal, iskat sreče in bogastva.

Juri: Jih pa pusti; jih bojo že drugi pokopali.

Juri odide z mačkom. Martin dene koso na kosiše in

gré tudi s trebuhom za kruhom; mertvega očeta še pogledal ni in ne očenaša za dušo njih zmolil.

„Kakšen človek je to? kakošen klobuk ima, dva lekata visok? suknja mu še čez herbet ne seže? Kaj pa na herbtu v punkeljcu nese? Čudno žival z rudečo kapo, s kervavo brado, in kako čuda dolg nos ima! Čujte — čujte! kak glas — kikeriki! Takega še nismo slišali; ustavimo tujca“. Tako so Anzata občudovali ob svitu polne lune prebivavci nekega mesta na Zamurskem, ki so na hribu stali, čakaje kadaj bo zora poknila. Anza se jih prestraši; al ko vidi, da mu ničesa ne storijo, in le čudno žival ogleduje, jim začne lastnosti petelina razkladati. Zadnjič pravi Anza. Ta žival dan naznanuje; berž ko začne prepevati kikeriki, zora pokne. Oho! ta žival je ravno prava za nas; je ne pustimo več, nam jo moraš prodati, koliko hočeš za žival? Žakelj dnarjev mi prinesite, pa vam jo pustim. Zamurci grejo v mesto, in pravijo mestnjanom, kako žival ima neznan popotnik na hribu, da, kakor hitro začne prepevati kikeriki, zora pokne, da bi jim ne bilo potreba več hoditi na hrib dneva pričakovati, ko bi čudno rudečo žival imeli, za ktero hoče popotnik z visokim klobukom žakelj dnarjev. Urno mestnjani žakelj z dnarji napolnijo, in ga pošljejo popotniku za petelina. On pa žakelj na rame verže in vesel dalje popotuje, da je petelina tako dobro prodal.

Kako se je z Martinom godilo, vam ne vem povedati druzega, kakor da je siromak prišel med pesjane, kteri so travo s škarjami rezali. Berž ga ujamejo in ošlatujejo, ali ima kaj masti. K sreči ni bilo Martina druzega ko kost in koža. Ti same grile ješ, mu reče en pesjan; no — koža bi še kaj veljala; odreti te hočemo. Čmu ti je pa to orodje? S tem orodjem si upam danes po celem travniku travo pokositi. Dobro, če nam to storiš, te pa pustimo živega. Martin reže travo, da vse iz njega teče; preden se zmrači, je travnik pokošen. Pesjani debelo gledajo, in ga poprašajo nazadnje, kaj hoče imeti za to orodje. Žakelj dnarjev — jim reče. Urno napolnijo žakelj s cekini in ga dajo Martinu, kteri je vesel, da je tako dobro koso spečal, naprej potuje.

Juri Burklež sopiha proti neki grajšini, ktera je stala na hribu med drevjem. V žaklju mu maček strašno mevka, on pa žlabodra sam seboj, premika klobuček od ene strani na drugo, in če ga kdo popraša po slovensko kaj ali mu dobro jutro voši, ga še pogleda ne, zakaj on zna, kar je v drugi deželi, samo nemško, ali nemško, da se Bogu smili. Grajšak, misleč, da je Juri Burklež kak plemenitaš, ga povabi na kosilo. Al kakošno kosilo je bilo to! Miši so po hiši švigale in marsiktera se je prederznila čez mizo potovati. In maček, ubogi maček v žaklji, oj, ta je po mačje godil, mevkal in cvilil, da je bilo joj, zakaj miške so mu dišale, bolj ko Jurju pečenka. Umiral je revež pri polni mizi od glada. „Gospod žlahni! kaj pa imate v žakelji, kar tako čudno prepeva; morebiti je kak imeniten tič? popraša grajšak Jurja Burkleža. Miške mu dišijo, — in Juri začne popisovati lastnosti mačkove, kako miši lovi itd.; zadnjič še pristavi, da maček bi največ hasnil grajšini. Koliko bi pa hotli za-nj? Žakelj tolarjev. Oj z veseljem jih dam. In pri tej priči je barantija storjena. Grajšak prinese žakelj tolarjev in ga na rame Burkležu zadene, kteri se prav po hochdeutsch poslovi. Že jo pol ure maha, ko zasliši grajšakove strežnike za njim upiti: Kaj pa maček jé? Bil je namreč grajšak pozabil poprašati, od česa maček živí. Juri zareží: Kar uloví! Streže pa zastopi ljudí. Oj! ljudí! ljudí jé; ni zastonj ta goljuf ga v žaklji nosil, ker se je bal, da bi ga bil samega požerl, — zdihuje streže. Oj po nas je! po nas je! smo že mačku v vampu; ljudí žré! — privpije v grajšino. Grajšak se silno prestraši, ker meni, da on bo pervi mogel v mačkov želodec zlesti; toraj zapové vsem strežetom, naj se z gorjačami oborožijo in čez strašno žival planejo, kadar bode iz odvezanega žaklja skočila; on pa bode od zunej skoz okno gledal, kako bodo njegovo zapoved spolnili. Oj ubogi lačni maček! groznemu gospodu si prišel v pest; kako vesel gleda skoz okno, ko strežeti z gorjačami po tebi mahajo, po tebi, ki s tem, da škodljive miške pokončuješ, toliko dobrega storiš. Nehvaležnost je plača sveta. Dobro! da srečno marsikteremu udarcu odskočiš; no — zdaj si jo dobro zadel, ravno v okno si trešel, skoz ktero je grajšak tak željno gledal tvojo smert; potegnil jo je kot megla in že leze na bližnjo drevo ves prestrašen. Še enkrat se zažene maček v okno, da se razbije, in prost je pod milim nebom. Strežeti zakričijo veselo, da so tak silnega sovražnika slavno zmagali in lučajo gorjače za mačkom. Ubogi maček ne vé kam drugam bežati, kakor na drevo, in oj nesrečna kukavica! na tisto drevo, na kterem je grajšak čepel, in se za zadnjo uro pripravljal. Roke so mu oterpnile, padel je z drevesa in si zatelnik zlomil. Bog daj duši dobro, če je zaslužila. Kdor drugim jamo koplje, sam va-njo pade.

Joško Iskrač.

Kerška národna.

Lipa nam stoji zelena,
Vo-srid poja široka,
Pod njon mi Brune 's tiha spi;
Onúd' mi mimo gré mlad junak,
Ter mi ju 's tiha zaziva:
„Bil li te Brune s nami šla?“
„„Bih vam ja rado s vami šla,
Nu se ja bojim hinjenja.““
„Neboj se Brune ti toga,
Evo vera, duša moja“.
„„Junačka vera kot rosa!““
„A, divojačka kot màgla,
Sadu ju vidim sada je ní“.

Zapisal J. Črnčic.

Dopisi.

Iz Ljubljane. Danes bomo nadalje povedali, kaj je komisija, ktera izdeluje osnovo za krajnsko občinsko ali srenjsko postavo, pretekli teden opravila.

Važna reč je bila, na drobno določiti, ktere opravila naj spadajo v tako imenovane notranje ali samosvojne, ktere pa naj prevzame kot izročene.

V opravilstvo notranje ali samosvojno je komisija djala: zvesto oskerbovanje srenjskega premoženja, naj je premakljivo ali nepremakljivo; s premakljivim sme srenja po svoji volji ravnati in ga prodati ali razdeliti po sklepu občinskega zbora, ki pa se ima o tem ravnati po predpisu srenjske postave; za prodaj ali razdelitev nepremakljivega srenjskega posestva pa mora občinski zbor poprej dovoljenje ces. kantonske gosposke imeti. Komisíi se je treba zdelo, v prid srenjam to poslednjo pravico nekoliko omejiti, ker bi tù in tam se vendar utegnilo primeriti, da bi srenjski možje prenečimerno srenji kaj zapravili.

V samosvojno opravilstvo srenje je komisija dalje djala: skerb za svoje uboge, šolstvo, napravo in uderžanje srenjskih cest, zdravstvene rečí svojega okraja in pa srenjsko policijstvo, kar se, na priliko, tiče rečí, ktere zadevajo varnost, sejme, zidarije, gasivne priprave, čednost itd., — vse to pa se vé da tako, da se nikjer ne žalijo že obstoječe deželne postave.

Tudi naj ima srenja pravico v takih rečeh, ktere zadevajo nje blagor, se s prošnjami oberniti do višjih oblastnij in cesarja in razodevati svoje želje.

Ko je komisija vse to določila, se je posvetovala v tem, kaj bi se moglo izmed tistih opravil, ki prav za prav spadajo v opravilstvo cesarskih gospósk, vprihodnje tudi srenjam izročiti. Razun oklicov cesarskih postav, — razun tega, da županije pomagajo cesarskim gosposkam v

njih izpolnovavni službi sploh, posebno pa pri številjenji ljudstva, pri konškripčíi, pri vkvartiranji vojakov in pripreštvu itd., naj se jim izročé še nektere druge opravila, ktere ne potrebujejo posebne učenosti, ampak le toliko praktične vednosti, kolikor se je najde pri vsakem uradniškem opravniku.

Če pomislimo, da se zdaj kmetje za vsako majhno stvarco pri svoji kantonski gosposki oglasiti in cesarski uradniki v majhnih zadevah v daljne vasí hoditi morejo, kar ljudem velike stroške prizadene, je očitno kot beli dan, da se take težave najbolje tako odpravijo, ako se srenjam toliko dohodkov naklone, da si vsaka županija izurjenega pisarja udinjati more. Tak županijsk pomočnik bi bil županu zmiraj pri rokah in bi mu njegove opravila tako polajšal, da bi pri prihodnjih novih volitvah naši ljudje se ne branili, občinsko predstojništvo z veseljem prevzeti. Na priliko naj bo povedano, da se bi berž ko ne prebivavcom na kmetih močno vstreglo, ako bi priložnost dobili, domá ali saj blizo svojega stanovanja moža najti, ki jim more brez velikih stroškov in v kratkem času njih rečí po različnih primerah poravnati. Če hoče kdo par goldinarjev od svojega dolžnika terjati, se mora zdaj v daljno kantonsko kancelijo podati, dragi čas zgubovati in dosti dnarja potratiti, tako, da ga to včasih za to več stane, kakor je vse drugo vredno. Ali bi ne bilo prav, ko bi se ljudem po kmetih priložnost dala, brez velikih potov in brez pisanih tožbá, dolžnika k rajtengi poklicati? Tako je bilo že pred 10 leti navadno, da se je dolžnik le po majhnem listku (pečatu) poklical in kadar je bil obravnaven dan, sta se tožnik in dolžnik pogovorila in velikrat po kratkem dogovoru poravnala in pogodbo (glihengo) sklenila. Take priložnosti nam zdaj manjka, in ko bi se tudi v kantonskih kancelijah vpeljala, bi vendar tako pripravna ne bila, kakor če si vsaka velika srenja svojega pisarja najame, ki jim domá vse to opravi.

Dostikrat je treba, da se mora dolžniku kaj blagá zarubiti, ceniti (šacati) ali na kant prodati. Koliko stroškov to prizadene, vsak dobro vé, če pride kdo od gosposke kake stare čepove ali kako medlo kravo cenit ali prodat. Ali bi ne bilo bolj prav, da bi se to po krajši poti naredilo, in domá, kjer soseskini možje vse zarubljeno blago cenijo?

V ravno to versto padajo tudi druge take sodniške opravila, ktere tudi zdaj kantonski uradniki s pripomočjo priseženih mož opravljajo.

Za vse take opravila se tudi zdaj takse plačujejo, — manjše bi pa vendar bile, ko bi se te rečí pri županu opravljale in te takse v srenjsko kaso se stekale.

Po takem ravnanji bi tudi veliko nagajivih opravil in del kantonskim gosposkam odpadlo in več časa bi jim ostalo za obširne in važne rečí, ki bi se potem hitreje rešile, in tako bi bilo prav na vsako stran.

Po dobrem prevdarku vseh teh rečí je naša komisija sklenila, naj se vprihodnje županijam tudi sledeče opravila izročé:

1) take sodniške rečí, ktere spadajo v prostovoljne opravila; postavimo: če se dva soseščana že med seboj zastran kakega dolgá zastopita in le pogodbo (glihengo) podpisati hočeta, — če si hoče kdo kako dolžno, ženitvansko, kupivno ali kako drugo pismo te baže narediti itd.;

2) povabilo dolžnika k obravnavi, ako tožnik to želí;

3) napeljava k pogodbi (glihengi), in če se pogodba sklene, zapis njeni v zapisnik z veljavo eksekucije; če kdo želí, se mu mora izpisek pogodbe narediti;

4) pravica za razsodbo v pravdah do 20 goldinarjev, pa tako, da je še odperta pritožba do kantonske sodnije, ktera v zadnji stopnji razsodi;

5) razsodba po možéh (razsodnih mozéh) in naredba razsodbe na podlagi vzajemne zaupne pogodbe; take opravila zadevajo večidel pravde zastran rajteng, mej, poljske in gojzdne služnosti, poljske in gojzdne poškodovanja, na priliko, če kdo žito na polji popase, se mu senožet z živino poteptá, les v gojzdu poseka itd.;

6) oddajanje sodniških spisov na osebe, kterim grejo, in oklici sodniških opravil;

7) prostovoljne prodaje barnega blagá in v štant dajanje gruntov; na dalje po dovoljenji sodnije: prostovoljne cenitve in prodaje gruntov; cenitve in prodaje barnega blaga in gruntov, če je eksekucija vpeljana;

8) obravnava poselskih pravd do 20 gold. kakor pod številko 4).

V to, da bi županije cesarske davke pobirale in jih dotičnim davkovskim gosposkam izročevale, kakor tudi v to, da bi županije prevzele eksekucijsko iztorjevanje davkov, pa komisija ni svetovala zavoljo mnogih vzrokov, ter je rekla, naj se to opravilstvo ne naklada županijam.

Ko so bile po tem takem različne opravila določene, ki naj jih imajo vprihodnje naše nove večje in častitljiviše srenje, je bilo vprašanje: od kod po dnar dobiti, ki ga bo srenja potrebovala za oskerbovanje svojih dvojnih opravil, tistih namreč, ki so nje samosvojne, domače, in pa tistih, ki jim jih cesarsko vladarstvo v opravilstvo izročí?

Pravična mera je bila tudi za to določena, namreč: dnar za vse tiste stroške, ki zadenejo srenjo v njenem samosvojnem, domačem opravilstvu, naj si sama oskerbí iz svojega lastnega premoženja, in kakor oče skerbí za potrebe svojo družine, naj tudi srenja, kakor velika družina, skerbí za svoje stroške; — vse izročene opravila naj pa opravlja srenja proti plačilu iz cesarske kase.

Dnar za potrebe domače naj se pred vsem drugim vzame in dohodkov srenji lastnega premoženja; če ti dohodki niso zadostni, naj se razpartí to, kar srenjski kasi manjka, na celo srenjo, ali naj si srenja novih dohodkov poiše, ali pa posojilo najame.

Srenjski odbor naj tedaj najpoprej v prevdarek vzame in sklene: po kteri poti naj se za srenjo pridobi potrebni dnar. Če je srenjski odbor sklenil, da je doklada pravična, ako se po cesarskih davkih (neposrednjih in posrednjih) razpartí na celo srenjo, naj se ta cesarski davek vzame za merílo srenjske priklade.

Ta priklada na neposrednje davke (kakor je zemljišni, hišni, pridobitni in dohodkini davek) pa sme brez višjega dovoljenja k večjemu le 10 od 100 gold., pri posrednjih davkih (kakor je vžitni davek itd.) pa k večjemu le 15 od 100 gold. znesti. Ako je treba na davke več razpartiti, se mora za to večjo razpartitev privoljenje ali od deželnega poglavarstva notri do 25 od 100 gld., ali pa od ministerstva notranjih oprav čez 25 od 100 dobiti. To omejenje oblasti srenjskega predstojništva v teh rečéh je za to potrebno, da se srenjčanje obvarujejo preobilnih doklad.

Če pa srenjsko predstojništvo noče priklad nakladati na davke in si za priklado poiše kake druge podlage, po kterih si hoče za srenjske zadeve potrebnega dnarja nabrati, če, postavimo, te priklade po tem razparti kolikor ima kdo zemljiša, pohištva, živine itd., ne sme ta srenjska doklada na te rečí nikdar večja biti kakor 10 od 100 pri neposrednih davkih.

Ako si srenja iše na kaki drugi poti novih dohodkov, ki ne izvirajo iz dozdaj omenjenih rečí srenjčanov, in le merijo na davšine posamnih ljudí, se sme to praviloma le tedaj zgoditi, ako se srenjskemu predstojništvu za določene opravila, kakor za domovinske liste, za ženitvanske pisma itd. kakošne takse plačajo; zato pa je postavnega dovoljenja treba.

Če pa srenjsko predstojništvo želí še kakošne posebne davšine svojim srenjčanom naložiti, ktere so pa vse drugačne, kakor jih deržava za svoje potrebe v

navadi ima, se more to le tedaj zgoditi; ako si srenja nikakor drugač tega oskerbeti ne more, kar za svoje stroške potrebuje, — al za vpeljanje takih nenavadnih davšin je posebnega cesarjevega dovoljenja treba.

Še več drugih rečí je o osnovi srenjske postave ljubljanska komisija pretekli teden dognala, al ker nam za te danes prostora zmanjkuje, bomo vse druge važniše sklepe naznanili v prihodnjem listu. — Danes le še to rečemo, da je komisija pod vednim vodstvom Njih ekscelencije deželnega gospoda poglavarja svoje delo v pondeljek ob treh popoldne dognala.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Veliko se je poslednje dní govorilo, da še več ministrov bo stopilo iz svoje službe in ugibalo se je to in uno. Na to se je oglasil vladni časnik „Oest. Corr.“ in je rekel, da ni res, da bi še več ministrov se odpovedalo svoji službi za to, ker so si navskriž misel v važnih vladarstvenih zadevah; takih nasprotnih misel ni — pravi „Oest. Corr.“ — tedaj tudi ni res, da bi se v vladarstvenih pravilih kaj premenilo.

— Nekteri časniki pripovedujejo, da je sedanji gosp. minister notranjih oprav grof Gołuhovski, ko so mu cesar to novo službo ponudili, pred vstopom v ministerstvu 4 rečí si pogodil: pervič, da se napravi vojno ministerstvo, drugič, da se armada zmanjša na število mirnih časov, tretjič, da se ustanovijo deželne namestništva, in četertič, da se ustanovi svobodna srenjska postava.

— Vsi tukajšni časniki zagotovljajo, da kmali utegne priti oklic dveh važnih cesarskih ukazov, ktera bota zadevala dnarstvene rečí našega cesarstva. Eni ukaz bo veleval napravo komisije, ktere namen ima biti do dobrega pretresti dnarni stan naše deržave in nasvetovati pomočke, kako bi se odpravile zadrege, v kterih se znajde deržavno dnarstvo; ta komisija ima nek obstati iz mnogih mož, ki jih bojo tergovci in obertniki poglavnih mest našega cesarstva volili in kterim se bota pridružila še dva uradnika najvišje sodnije. Druga komisija pa, dokler ne bojo po vseh deželah ustanovljene deželne namestništva, bode pretresala deržavne dohodke in stroške vsakega leta od verste do verste; ta komisija bo obstala iz deržavnega svetovavstva, kteremu se bo pridružilo nekoliko v dnarstvenih rečeh dobro izvedenih mož; še le po ti poti ustanovljeni prevdarek dohodkov in stroškov se bo predložil cesarju v poterjenje. Pravijo, da v malo dneh se bo vse to oklicalo, zraven tega pa se bo brez ovinkov naznanje dalo, zakaj se je pri poslednjem deržavnem izposojilu leta 1854 namesto 500 milijonov 611 milij., tedaj za 111 milij. gold. več obligacij izdalo in toliko več dnarja na posodo vzelo, kakor je bilo rečeno. Ker je dnarni stan našega cesarstva res v veliki zadregi, je treba krepkih pomočkov, da se po poti občnega zaupanja rešijo prevažne zadeve; za to vse željno pričakuje novih naredb.

Iz Reke 24. okt. Včeraj zvečer ob šestih je razsajala tukaj morska troba s tako silnim viharjem, bliskanjem in tako ploho, da smo mislili, da je sodni dan; veliko dreves je vihar izruval, mnogo dimnikov poderl, več streh odkril in okinj pobil. Papirnica in nekteri mlini so veliko škodo terpeli.

Iz Padove. Po ukazu ces. ministerstva od 24. okt. so šole na vseučilišču padovanskem za pervo polovico letošnjega šolskega leta zaperli.

Iz Serbije. Iz Beligrada. Knez Miloš je gledé na to, da kmetom živeža zmanjka, ako iz nevednosti ali zanikernosti svojega polja ne obdelujejo dostojno, poljsko postavo od leta 1837 vnovič razglasiti dal. Ta postava, ki kaže knezovo skerb za svoje ljudstvo in je gledé na ondi navadne občinske žitnice res potrebna, obsega 13 razdelkov. Važniše rečí te postave so: Vsak oženjen kmet mora na za to pripravnem polji ozimine sejati in sicer pšenice toliko, kolikor zemlje v 3 dneh izorje, ječmena v 2, reží pa v 1 dnevu. Kjer zemlja ni za ozimino, se mora toliko jarega žita vsejati: ječmena, ovsa, prosa itd.; vsak mora koruze sejati toliko, kolikor zemlje v 3 dneh preorje, krompirja toliko, kolikor je preorje v 1 dnevu; bolj ubogi pa o pol dnevu. Kdor toliko ne vseje, kolikor je predpisano, se mora kaznovati in s silo primorati; kdor več vseje, ga pohvalijo; komur pa zemlje manjka, seje kolikor more. Ozimina mora do sv. Mihela vsejana biti; jarina do druge polovice malega travna, koruza do sv. Miklavža perve dní majnika, proso do srede rožnika. Kdor posvetve ne opravi v pravem času, zapade kazni.

Iz Rusije. Iz Petrograda. Po Stiglicu najpremožniši tergovec Aleksjev v Moskavi, kteri je skoro celo tergovino z kitajskim čajem v svojih rokah imel, je za 3 milijone srebernih rubljev na kant prišel.

Iz Švajce. Iz Zürich-a. Zbor v Zürich-u je pri kraji; kaj je bilo tù sklenjeno, je sicer že precej znano, pa vendar vladno še ni razglašeno, ker pogodba še ni od dotičnih vladarjev podpisana. Angležki časnik „Times“ hoče o tej zadevi vse dobro vediti in pripoveduje med drugim to-le: Avstrijanska vlada se odpové Lombardii do tiste meje, ki bo po posebni komisii določena; Mantova in Peschiera ostanete Avstrii; cesar Napoleon dá Lombardijo kralju sardinskemu. Sardinska vlada plača avstrijanski 40 milijonov goldinarjev in prevzame še 3 petinke lombardo-beneškega dolgá; v vsem skupaj znaša tedaj dolg, ki ga Sardinija nase vzame, 250 milijonov frankov. Pravice toskanskega, parmiškega in modenežkega vladarja do njih dežel se jim priderižijo. Da se mir cerkvi in posvetna moč svetemu očetu papežu zagotovi, si bosta cesar francozki in avstrijanski prizadjala, papeža napraviti, da bo v svojem vladarstvu tiste prenaredbe vpeljal, ktere so v rimskih deželah potrebne, da se ljudstvo spet pomiruje, in ktere je že sv. oče papež sam za potrebne spoznal. Dalje si bota oba cesarja prizadjala napraviti zvezo vseh laških dežel, ktere namen ima biti obderžati samosvojnost in celoto Italije, povzdigniti blagor njeni in jo z domačo armado varovati notranjega in unanjega sovražnika itd. — Angležka vlada še zmiraj ni svojega dovoljenja dala za kongres o laških zadevah. Francozki časniki so za tega voljo že tako hudi na-njo, da pravijo, da tudi brez Angležev bode kongres. Al to je lože rečeno kakor storjeno!

Iz Nemškega. Iz Vratislave. Car rusovski in vladar pruski sta se snidla tukaj. Kaj sta se pogovorila, se na drobno še ne vé; gotovo pa je nek, da namen tega shoda je bil se zediniti v tem, kako se bote ruska in pruska vlada obnašale v prihodnjih važnih zadevah, ako bi treba bilo Evropi mirú varovati. Ker ste si zdaj pruska in angležka vlada posebno dobre, stopi po tej prijaznosti tudi angležka vlada v nekako ožjo zvezo z rusovsko vlado. To pa je tudi pruski vladi prav ljubo, zakaj zlo letí sum na to, da perva dežela, ktero bo Francoz napadel, utegne biti pruska; za to si že zdaj pripomočnikov iše, dokler ni še prepozno.

Iz Laškega. Iz Fiorence 21. oktobra. Po besedah „Moniteur Toscan.“ je cesar Napoleon toskanskim poslancom, ko so se mu unidan poklonili, sledeče odgovoril: „Ker nisem obljub odvezan, ki sem jih storil o Villafranki, Vam ne morem nič druzega svetovati kakor to, da sprejmete spet svojega prejšnega vladarja; on pa Vam bo zagotovil svobodno vladarstvo; da bi se kdo drug vtikal v toskanske zadeve, ne bom nikakor terpel; tudi Napolitancom ne bom tega dovolil. Več ne morem storiti kakor to kar je mogoče. Priporočam Vam še posebno, da obderžite postavni red v svoji deželi“.

— Iz Parme 22. oktobra. Tudi tukajšni poslanci so razglasili odgovor, ki ga jim je cesar Napoleon dal. Obljubil jim je, da bo na vso moč podpiral Lahe; z silo

vojske se nihče ne bo vtikal v njih zadeve; sicer pa se ne more odvezati tega, kar je v Villafranki obljubil.

— V nekterih časnikih se piše, da francozka vlada terja od sardinske odškodovanje za svojo pripomoč v poslednji vojski. To pa ni res; francozka dežela ne terja odškodovanja, al precej zamotano rajtengo imate nek te vladi med seboj. Francozka vlada je dolžna sardinski veliko milijonov za to, da je njeno armado s živežem oskerbovala v vojski na Laškem, — sardinska vlada pa je francozki še več milijonov dolžna za to, da je dobila od nje orožja in streliva za vojsko — in po tem takem je nek sardinska vlada francozki okoli 40 do 50 milijonov frankov dolžna.

— Iz Rima. Govorí se, da sv. oče papež hočejo malteški red po vojaški osnovi ustanoviti in toliko regimentov napraviti, kolikor je katoliških vladarjev; vsak regiment bi potem imel ime po tisti katoliški deželi, v ktere imenu je postavljen.

— Iz Napolitanskega. Tudi pri nas tli žerjavica nezadovoljnosti. Sicilijani ne marajo za napolitansko vlado; zato se je deputacija podala v London in hoče tù vse svoje žile napeti, da bi se Sicilija ločila od Napolitanskega.

— Iz Toskane je šla deputacija tudi v Berolin in Petrograd. Da jo je pruski minister prav prijazno sprejel in ji obljubil, da pruska vlada v kongresu ne bo nasprotovala Lahom, je že znano; kako pa je bila na Rusovskem sprejeta, se še ni slišalo.

— Iz Turina se piše, da je minister pravosodja škofu bergamaškemu ukazal, naj svoj poslednji pastirski list nazaj vzame, sicer bo mogel svojo škofijo zapustiti.

Iz Francozkega. Francozka armada na Laškem šteje 52.000 vojakov. Nekterim regimentom se je napovedalo, da bojo kmali svoje stanišče premenili; kam pa pridejo, še ne vejo. Gotovo je pa, da francozka armada ne bo še kmali zapustila laških dežel; kontrakti za meso so napravljeni do majnika prihodnjega leta.

Iz Španjskega. Iz Madrida. Vlada je deržavnemu zboru naznanje dala, da bo Marokancom vojsko napovedala. Deržavnemu zboru je to prav po volji, zato ji je obljubil vso svojo pripomoč. Francozka vlada podpira španjsko vlado o tem početji; al angležka vlada je francozki vediti dala, da nikakor ne bo terpela, da bi Španjoli napadli Marokance. To slišati, so časniki zagnali berž velik hrup, da zdaj je čas prišel, ko se bote angležka in francozka vlada sperle in odtod se utegne uneti vojska brez konca in kraja. Gotovo je, da marokanske homatije zdaj v versti političnih zadev zvonec nosijo, — ali bo pa res tako hudo, kakor se misli, se še ne vé gotovo, ker španjska vlada noče na vrat na nos se v vojsko spustiti in je Marokancom dala 14 dni premislika, in po tem še le se bojo začele priprave na vojsko. V tem času pa utegne že marsikaj drugač biti. Poslednje novice iz Londona pa vendar skor enoglasno terdijo, da Angleži v marokanski vojski ne bojo rok križem deržali, ker se jim je bati, da bi Španjci in Francozi si ne prisvojili te dežele, na kteri je Angležem tudi zavolj kupčije veliko ležeče, ker se ona večidel z angležkim blagom oskerbuje; pa tudi zavoljo tega je Angležem tern v peti, ker potem bi Španjci in Francozi posedli blizo 57 milj dolgo primorje, ki angležki terdnjavi v Gibraltaru ravno nasproti leží. Nikakor tedaj ni prezreti, da se tukaj kaj hudega kuha, in to toliko bolj, ker so strune med angležko in francozko vlado že tako zlo napete, da se je bati, da bi zdaj in zdaj ne počile.

Iz Turškega. Iz Carigrada. Unidan je sultanovka Munira, hči turškega sultana in žena Mahmuda paša, sinčka rodila, kterega so pa po turških postavah, čeravno sta mati in oče za-nj prosila, kmali po rojstvu zadavili. Neki evropejski poslanec, kteremu je grozovita turška postava znana, da nobeno dete možkega spola iz rodovine sultanove se ne sme pri življenji pustiti, je že pred sklenil ubraniti to ljuto razvado, al prepozno je zvedil rojstvo nesrečnega otročiča.

— Véliki vezir Ali paša je od sultana slovó dobil in na mesto njegovo je stopil Rusom zlo prijazni Mehemet Kibrisli paša. In to važno premembo v turškem ministerstvu je napravila čerkeska deklica, tako lepa, da nikdar še ni človeško oko vidilo take zale ženske. Sultan jo ima zdaj v svojem haremu, in je nek v njeno lepoto tako zamaknjen, da ne sliši in ne vidi nič druzega kot to Čerkesnjo, ktero mu je daroval nje prejšni s 4 rusovskimi redi okinčani gospodar.

— Sliši se, da Bekir-a Efendi-a, enega izmed glavarjev poslednje turške zarote, so 7. oktobra v ječi zadavili, 14 učencom mornarske šole pa, ki so bili tudi v to zaroto zapleteni, so obesili težke kugle na noge in jih potopili v morje.

Iz Avstralije. K nekemu angležkemu misijonarju pride nedavnej neki divjak ter ga prosi, naj bi ga kerstil. „Koliko žen imaš?“ ga vpraša misijonar. „Dve“ — mu odgovorí. „Ako želiš keršen biti, smeš le eno ženo imeti“, — mu pravi gospod. „Dobro! se bom pa znebil starejše“ — reče divjak. — Čez en teden pride spet in želí keršen biti, rekoč, da ima zdaj le eno ženo. „Kam pa si drugo djal?“ Brez ovinkov divjak smehljaje odgovorí: — „snedel sem jo“.

Loterijne srečke:

V Terstu 26. oktobra 1859: **79. 2. 68. 39. 82.**
Prihodnje srečkanje v Terstu bo 5. novembra 1859.

V Gradcu na Dunaji } 29. oktobra 1859: **42. 31. 43. 41. 30.** / **80. 60. 57. 61. 14.**
Prihodnje srečkanje v Gradcu in na Dunaji bo 12. novembra 1859.

Žitna cena

v Ljubljani 29. oktobra 1859.

Vagán (Metzen) v novem dnarji: pšenice domače 5 fl. 59. — banaške 5 fl. 59. — turšice 3 fl. 90. — soršice 4 fl. 10. — reži 3 fl. 38. — ječmena 3 fl. 10. — prosa 3 fl. 36. — ajde 3 fl. 13. — ovsa 2 fl. 16.

Kursi na Dunaji

29. oktobra 1859. **v novem denarji.**

Deržavni zajemi ali posojila.		Druge obligacije z lotrijami.	
5% obligacije od leta 1859 v novem dnar. po 100 g. g.	66.50	Kreditni lozi po g. 100 . g.	95.—
5% nar. posojilo od l. 1854 „	75.—	4½% Teržaški lozi po 100 „	121.—
5% metalike . . . . „	70.—	5% Donavske parabrodske po g. 100 . . . „	102.—
4½% „ . . . . „	62.25	Knez Esterhazy. po g. 40 „	80.50
4% „ . . . . „	55.50	Knez Salmove po g. 40 „	39.50
3% „ . . . . „	42.—	Knez Palfyove po g. 40 „	35.50
2½% „ . . . . „	35.—	Knez Claryove po g. 40 „	36.—
1% „ . . . . „	13.75	Knez St. Genoisove po g. 40 „	36.—
Obligacije zemlišn. odkupa. (po 100 gold.)		Knez Windischgräz. po g. 20 „	24.50
5% dolnjo - avstrijanske g.	91.—	Grof Waldsteinove po g. 20 „	25.50
5% ogerske. . . . . „	71.25	Grof Keglevičeve po g. 10 „	14.—
5% horvaške in slavonske „	69.—	**Denarji.**	
5% krajnske, štajarske, koroške, istrijanske . „	82.—	Cesarske krone . . . g.	17.10
Deržavni zajemi z lotrijami		Cesarski cekini . . . „	5.95
Zajem od leta 1834 po 250 „	320.—	Napoleondori (20 frankov) „	10.95
„ „ „ 1834 petink. „	320.—	Souvraindori . . . . „	17.20
„ „ „ 1839 . . . „	115.50	Ruski imperiali . . . „	10.20
„ „ „ 1839 petink. „	111.—	Pruski Fridrikdori . . „	10.60
4% narodni od leta 1854 „	108.50	Angleški souvraindori . „	12.45
Dohodkine oblig. iz Komo „	15.50	Louisdori (nemški) . . „	10.15
		Srebro (ažijo) . „	24.50

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**